

1 ความสำคัญของปัญหาและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาพื้นที่ให้ประสบความสำเร็จได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมี การทำความเข้าใจในการกระจายทางพื้นที่ของตัวแปรในเรื่องที่ต้องการจะพัฒนาเสียก่อนนักภูมิศาสตร์ได้ให้ความสนใจศึกษารูปแบบการกระจายและปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่ของกิจกรรม ด้านต่างๆของมนุษย์ (Simons 1970:1) การศึกษารูปแบบทางพื้นที่ของพื้นที่กิจกรรมด้านการเกษตร ก็เป็นเรื่องสำคัญในการศึกษาภูมิศาสตร์มนุษย์มาเป็นเวลานานแล้ว (Morgan and Mountain 1978: 1) ทั้งนี้เนื่องมาจากเกษตรกรรมเป็นวิถีทางการดำรงชีวิต และเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ (Picayune 1986: 1) การจำแนกภูมิภาคการเกษตร เป็นกลุ่มหนึ่งในงานวิจัยทางภูมิศาสตร์ ซึ่ง กิลก์ (Gilg 1985: 9) แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ การศึกษาโครงสร้างสร้างของเกษตรกรรม การใช้เวลาทางการเกษตร การศึกษาพฤติกรรมการตัดสินใจ รวมทั้งทฤษฎีที่ตั้งทางเกษตรกรรม และด้านจำแนกภูมิภาคทางการเกษตร เกษตรกรรมเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ครอบครองพื้นที่มากที่สุดไม่เพียงแต่ในประเทศที่มีรายได้หลักจากเกษตรกรรมเท่านั้น ยังรวมไปถึงประเทศอุตสาหกรรม เช่น สหรัฐอเมริกา และประเทศในทวีปยุโรปอีกด้วย (Gilg 1985 : 9) สำหรับประเทศไทยมีการเกษตรเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (ยุคติ สาริกภูติ 2534 : 10) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร จากการที่ภาคเกษตรเกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ จึงเป็นภาคเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมและบริการ เพราะประชาชนในภาคการเกษตรเป็นตลาดให้กับผลผลิตของภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ดังนั้นถ้าผลผลิตทางการเกษตรมีราคาสูงก็จะส่งผลไปถึงภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ให้ขยายตัวไปได้โดยง่าย นอกจากนี้เกษตรกรรมยังมีความเชื่อมโยงกับ ปัญหาการกระจายรายได้ และปัญหาความยากจนของประเทศ ซึ่งเป็นปัญหาโดยส่วนรวมของชาติ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ จึงหนีไม่พ้นการแก้ไข ปัญหาในภาคเกษตรกรรม

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นภูมิภาคที่สัดส่วนของพื้นที่และประชากรสูงกว่าภูมิภาคอื่น ๆ และมีกิจกรรมหลักอยู่ในสาขาการเกษตรและรายได้ส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตรกรรม เกษตรกรในภาคมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ต่ำมาก ซึ่งเป็นผลมาจากการที่มีผลผลิตในภาคอื่น ๆ ดังนั้น จึงเป็นภูมิภาคที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาเกษตรกรรมของภาคให้มีผลผลิตสูงขึ้น อันเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน

การพัฒนาการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้มีประสิทธิภาพนั้น ควรที่จะต้องมีการศึกษาถึงสภาพทางการเกษตรของพื้นที่อย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ในการนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวแปรในพื้นที่อยู่ 4 ด้าน คือด้านสังคม ด้านการประกอบการ ด้านการผลิต และด้านโครงสร้างการเกษตรซึ่งวิธีนี้สามารถจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับการประกอบการเกษตรได้ดี มีตัวแปรที่ใช้อธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับลักษณะของกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินทางการเกษตร ขนาดของการประกอบการปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ความเข้มของการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร ปริมาณผลผลิต วัตถุประสงค์ของการผลิต ระดับความชำนาญพิเศษ ระบบการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูก และสัดส่วนของการผลิตทางการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นอย่างดี ช่วยให้ให้เห็นข้อบกพร่องของการเกษตรในภาค ทั้งยังจัดกลุ่มภูมิภาคทางเกษตรกรรม อันยังจะทำให้ความเข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งทั้งหมดนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาภาคให้บรรลุจุดหมายได้ตามต้องการ

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1.2.1 ศึกษาโครงสร้างของระบบเกษตรกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 1.2.2 จำแนกประเภทของเกษตรกรรมและแสดงรูปแบบการกระจายทางพื้นที่
- 1.2.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบประเภทเกษตรกรรม

1.3 แนวเหตุผล

1.3.1 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด และกว่าร้อยละ 90 ของครัวเรือนมีอาชีพทางเกษตรกรรม

1.3.2 การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือผู้กำหนดนโยบายควรมีความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างของระบบการเกษตรและรูปแบบการกระจายทางพื้นที่ เพื่อสามารถเข้าใจปัญหา และใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ และสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้จะศึกษาพิจารณาเฉพาะการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์เท่านั้น ข้อมูลที่ศึกษาจะเป็นข้อมูลในรายอำเภอของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด ซึ่งจะเป็นข้อมูลทางการเกษตรในปี 2539 สำมะโนการเกษตรที่จัดทำปี 2536 ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และข้อมูล กชช.2 ของการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 เข้าใจโครงสร้างของระบบเกษตรกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.5.2 ทำให้ทราบถึงปัญหาพื้นฐานด้านเศรษฐกิจการผลิต เช่น แรงงาน เงินทุน เทคโนโลยี ซึ่งอาจนำไปสู่ความเข้าใจปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย

1.5.3 สามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ